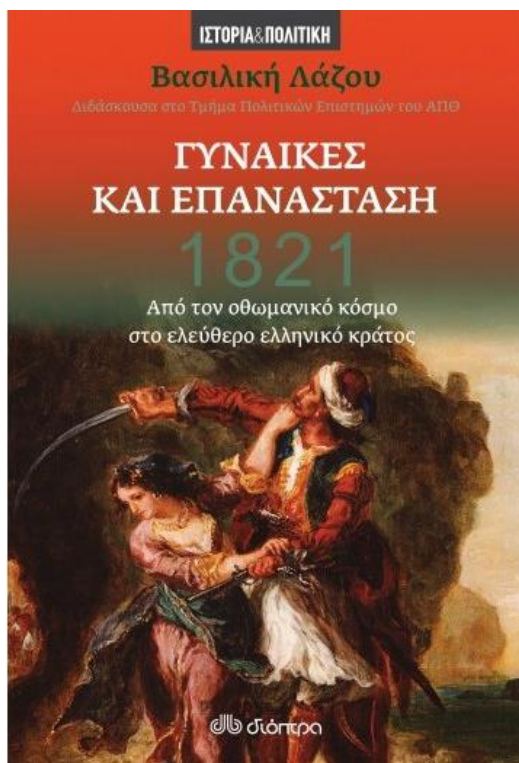

La Revolució també era de gènere femení, en 1821

Dimitris Katsoridas¹
(Traducció: Rubén Montañés)

Βασιλική Λάζου, *Γυναίκες και Επανάσταση, 1821. Από τον οθωμανικό κόσμο στο ελεύθερο ελληνικό κράτος*. Περιστέρι: Εκδ. Διόπτρα, 2021, 280 σελ.

Vassilikí Lazu. *Dones i Revolució, 1821. Del món otomà a l'estat grec lliure*. Peristeri: Ed. Dioptra, 2021, 280 pàgs.

Continguts

Introducció

Les dones en l'àmbit hel·lènic otomà a través de les referències dels periegetes.

Les dones en els preparatius de la Revolució.

Dones en guerra

Dones d'anomenada dels 1821: Laskarina

Bubulina i Madó Mavrogenus

Dones esclaves als mercats d'Orient

A trenc d'alba de la llibertat

Dones en l'època de Kapodístrias

Bibliografia

Notes

D'habitud coneixem les dues figures femenines emblemàtiques de la Revolució del 1821, Bubulina i Madó Mavrogenus, així com el sacrifici de les dones de Suli a Zàlongo. Tanmateix, hi va haver milers de dones anònimes, que van jugar un important paper en la Revolució, actuant a rereguarda. La historiadora Vassilikí Lazu restitueix la visibilitat d'aquestes dones en el seu llibre *Γυναίκες και Επανάσταση, 1821. Από τον οθωμανικό κόσμο στο ελεύθερο ελληνικό κράτος* (*Dones i Revolució, 1821. Del món otomà a l'estat grec lliure*, 2021). Certament, l'havia precedit el llibre de Kula Xiradaki, *Dones del '21*.² Com assenyala Lazu, potser la història del 1821 la van escriure només barons, tanmateix, «als 200 anys de l'esclat de la Revolució és el moment de conferir a les dones la posició de concreadores de la Història».

¹ Ressenya apareguda el 3 de desembre de 2021 a <https://rproject.gr/article/i-epanastasi-itan-kai-genoyis-thilykoy-1821>

² Κούλα Ξηραδάκη. 1995. *Γυναίκες του '21: προσφορές, ηρωισμοί και θυσίες. Συμβολή στην έρευνα* [*Dones del '21: oblacions, heroïsmes i sacrificis*]. Atenes: Dodoni. Reedició en 2021: *Γυναίκες του '21: προσφορές, ηρωισμοί και θυσίες. Συμβολή στην έρευνα* [*Dones del '21: oblacions, heroïsmes i sacrificis*]. Atenes: Kukkida.

En conseqüència, a banda de les personalitats il·lustres i d'anomenada, té interès veure també el paper de les dones sense anomenada, de totes aquelles dones senzilles del poble que hi van contribuir d'altres maneres, igualment necessàries. «Van ser allò que en termes militars en diem la intendència de la lluita». Com que els seus homes, en armes, mancaven per trobar-se als combats, elles van portar el pes de la família: conreaven els camps, pujaven els nens, es refugiaven en coves per salvar-se – les anomenades *apoklistres* 'enfonyalls'. Tanmateix, també van ajudar als setges, especialment en ciutats o castells, de diversos modes. En essència, les dones eren les «mans treballadores» a la rereguarda dels enfrontaments bèl·lics, encarregades del transport de materials per a les obres de fortificació o per a la seva reparació. A més a més, portaven provisions de guerra a les muralles, recollien boles de canó, atenien els malalts i els ferits posant-los benes fetes amb els seus llençols, enllestien medicaments improvisats, procuraven roba, cuinaven i transportaven queviures als seus homes combatents, i havien assumit la recerca d'aliment i refugi.

D'una altra banda, al llarg de la Revolució foren les dones i la mainada les principals víctimes que van patir la brutalitat de l'ocupant (massacres, saqueigs, lesions, empresonaments, esclavitud, condició de refugiats, fam, epidèmies, privacions, pobresa, exhauriment etc). Quant a la sort d'aquelles que queien en mans dels adversaris, fou sovint tràgica. «La violació era només la primera fase dels patiments», com assenyala Lazu.

En general, el paper de la dona va estar estrictament predeterminat les primeres dècades del s. XIX, amb escassos accessos a les noves activitats econòmiques. La vida i l'acció de les dones es definien per factors locals i de classe més generals. Per exemple, la vida de les dones a les contrades illenques era diferent de la de les continentals. Diferent la de la ciutat de la del camp, com també la vida de les dones de les classes més altes era distinta de la de les pobres. Així, allà on s'havia desenvolupat el comerç i les dones entraven en contacte amb periegetes estrangers, comerciants i mariners o allí on les dones participaven a les activitats productives, el seu comportament era diferent i posseïen una relativa llibertat, al contrari d'aquelles que vivien tancades i confinades.

Fos com fos, tret d'escasses excepcions, la majoria de les dones no tenia possibilitat d'intervenir, a causa de les limitacions socials, en la conformació de l'estructura global de la societat grega. Com subratlla Lazu, «limitacions i manca de formació mantenien les dones absolutament recloses a casa, almenys fins que es casaven. Les bodes eren acordades per les famílies. La formació es considerava supèrflua [...] Parir molts infants en edat jove, amb tots els perills que comportava, endanyava el cos femení, així com la manca de calci pels molts embarassos. Gepes i cames tortes pel raquitisme s'afegien a les malformacions. Malalties com la verola deixaven marques al rostre. El dany erà més visible en les dones de les classes populars que s'ocupaven en tasques agrícoles i sovint estaven subalimentades». I més endavant, observa ben encertadament que «[...] les dones es van trobar activament de manera passiva en l'aventura bèl·lica».

Això i molt més es proposa mostrar el llibre de Lazu: una nova aproximació i extracció de les fonts de la presència femenina, al llarg de la Revolució del 1821, i restituir a les dones la posició de con creadores de la Història. I com que aquest llibre parla des de la perspectiva de les dones, i provoca esquerdes en la nostra unilateral perspectiva de gènere, mereix ser llegit.

Retrats de Laskarina Bumbulina (esquerra) i Mandó Mavrogenus (dreta), tots dos pintats per Adam de Friedel (c. 1780 - c. 1868) en 1827 i 1830, respectivament.